

MAT Á UMHVERFISÁHRIFUM

NIÐURSTÖÐUR FRUMATHUGUNAR

OG

ÚRSKURÐUR SKIPULAGSSTJÓRA

RÍKISINS

UM HÖFN UTAN SUÐURGARÐS Í

HAFNARFIRÐI

1. INNGANGUR

Skipulagsstjóri ríkisins hefur fengið til frumathugunar stækkun Hafnarfjarðarhafnar, samkvæmt lögum nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdaraðili: Hafnarfjarðarhöfn.

Framkvæmd kynnt í frummatsskýrslu:

Gerð verður ný, 20 hektara, landfylling um 600 m vestur fyrir syðri hafnargarðinn í núverandi Hafnarfjarðarhöfn. Byggður verður nýr öldubrjótur sem nær allt norður að núverandi innsigliingu inn í höfnina. Gert er ráð fyrir að viðlegupláss verði um 500 m langt með 8-10 m dýpi og auk þess um 120 m viðlegukantur fyrir skipaviðgerðir með 8 m dýpi. Hvaleyrarlón á að haldast í núverandi mynd svo og sjávarborð og sjávarföll þar. Líklegt er talið að byggja þurfi garð út frá Hvaleyri til að verja rás inn í Hvaleyrarlón.

Markmið framkvæmdar:

Að stækka höfnina til að tryggja áframhaldandi þróun vöruflutninga og svara kröfum sem flutningafyrirtæki gera til hafnaraðstöðu. Að skapa aðstöðu fyrir uppbyggingu skipaviðhaldsiðnaðar.

Frumathugun:

Hafnarfjarðarhöfn tilkynnti framkvæmdina til frumathugunar skipulagsstjóra ríkisins með bréfi, dags. 2. september 1997. Frumathugun skipulagsstjóra hófst þann 5. september 1997. Framkvæmdin var auglýst opinberlega þann 12. september 1997 í Lögbirtingablaðinu og Morgunblaðinu og í Fjarðarpóstinum 18. september 1997. Frummatsskýrslur lágu frammi til kynningar frá 12. september til 17. október 1997 á

bæjarskrifstofum Hafnarfjarðar, á bókasafni Hafnarfjarðar, í Þjóðarbókhöðunni og hjá Skipulagi Ríkisins.

Ein athugasemd barst á kynningartíma. Leitað var umsagna bæjarstjórnar Hafnarfjarðar, Náttúruverndar ríkisins, Náttúrufræðistofnunar Íslands, Hollustuverndar ríkisins, Siglingastofnunar og Þjóðminjasafns Íslands.

Gögn lögð fram við frumathugun:

Frummatsskýrsla: Stækkun Hafnarfjarðarhafnar, Höfn utan Suðurgarðs í Hafnarfirði. Mat á umhverfisáhrifum. *Stuðull verkfræði og jarðfræðipjónusta*. Ágúst 1997.

2. UMSAGNIR

Leitað var umsagnar **bæjarstjórnar Hafnarfjarðar** með bréfi, dags. 10. september 1997 og barst umsögn með bréfi, dags. 1. október 1997. Þar segir m.a.:

„Bæjarstjórn Hafnarfjarðar, að fenginni aðstoð undirnefnda og ráða, hefur fjallað um, haft áhrif á og samþykkt frummatsskýrslu um landfyllingu utan Suðurgarðs. Ekki eru gerðar frekari athugasemdir við efni hennar nú.

Bæjarstjórn Hafnarfjarðar telur því ekki efni til nánari skilgreiningar á umhverfisáhrifum eða mótvægisáðgerðum gegn þeim.

Bæjarstjórn er ljóst að henni ber að hafa áhrif á nánari útfærslur mannvirkjagerðar og deiliskipulags á seinni stigum undirbúnings mannvirkjagerðar á þessu svæði.“

Leitað var umsagnar **Náttúruverndar ríkisins** með bréfi, dags. 5. september 1997 og barst umsögn með bréfi, dags. 1. október 1997. Þar segir:

„Svo að Náttúruvernd ríkisins geti fallist á hafnaraðstöðu utan núverandi hafnarmannvirkis er áriðandi að fyrirhugað framkvæmd hafi ekki áhrif á lífríki í Hvaleyrarlóni og á Hvaleyrargranda. Hvaleyrarlón og fjörur við Hvaleyrarhöfða að Þvottaklettum við Hraunavík eru á Náttúruminjaskrá vegna lífríkis.

Samkvæmt skýrslu Líffræðistofnunar frá júlí 1997 er Hvaleyri mikilvæg vetrarstöð á landsmælikvarða fyrir nokkrar vaðfuglategundir. Einnig er gildi svæðisins mikið fyrir Hafnfirðinga vegna fræðslu og útivistar. Það er álit Náttúruverndar ríkisins að æskilegt sé að bæta umgengni á svæðinu umhverfis Hvaleyrarlón, s.s. við bátaslipp sem starfræktur er við austurströnd lónsins.

Sú athugasemd er gerð við frummatsskýrsluna að ekki hafi verið gert ráð fyrir vegslóða vestan Hvaleyrarlóns svo að hægt verði að losa jarðefni vegna öldubrjóts sem fyrirhugað er að reisa við Hvaleyri. Nauðsynlegt er að sýna á yfirlitskortum hvar fyrirhugaður vegslóði eigi að liggja. Það er mat Náttúruverndar ríkisins að ekki megi raska fjöruborði Hvaleyrarlóns frekar en gert hefur verið.

Fyrir liggja rannsóknir á áætlaðri hafnargerð og áhrifum hennar á Hvaleyrarlón og Hvaleyri. Til þess að meta raunveruleg áhrif framkvæmdanna á umhverfi lónsins og grandans er lögð áhersla á að gerð verði útarleg rannsókn eftir að fyrsta áfanga framkvæmdanna er lokið og metin verði þau

umhverfisáhrif sem framkvæmdin hefur haft á umhverfið. Rannsóknin verði gerð áður en losuð verða jarðefni í annan áfanga, sbr. mynd 6.3 úr frummatsskýrslu.

Þar sem ekki liggja fyrir svör við því hvaða umhverfisáhrif efnistaka úr sjó við norðanverðan Hafnarfjörð mun hafa á hrygningarstöðvar fiska og á landbrot neðan við bæina fyrir suðvestan Garðakirkju leggst Náttúruvernd ríkisins gegn því að unnið verði jarðefni á þessu svæði (mynd 10.1). Náttúruvernd ríkisins bendir á að fjaran frá Bala í Hafnarfirði að Kársnesi í Kópavogi er á Náttúruminjaskrá.

Varðandi fyrirhugað deiliskipulag fyrir Hvaleyrarhöfn bendir Náttúruvernd ríkisins á að æskilegt er að gerð verði jarðvegsmön norðan við rás úr Hvaleyrarlóni til að minnka sjónræn áhrif hafnarstarfseminnar séð frá Hvaleyrarlóni. Jafnframt mun mönin draga úr hávaðamengun við lónið.

Að teknu tilliti til fyrrgreindra athugasemda getur Náttúruvernd ríkisins fallist á fyrirhugaða framkvæmd fyrir sitt leyti en setur jafnframt eftirfarandi skilyrði:

- 1. Fyrirhugaður vegslóði er liggja á frá Hvaleyrarbraut vestan Hvaleyrarlóns að fyrirhuguðum öldubryjóti norðan Hvaleyrar verði ekki staðsettur nærri Hvaleyrarlóni en 25 metrar.*
- 2. Ekki verði tekið efni úr sjó við norðanverðan Hafnarfjörð.*
- 3. Gerð verði jarðvegsmön norðan við rás úr Hvaleyrarlóni.“*

Leitað var umsagnar **Hollustuverndar ríkisins** með bréfi, dags. 5. september 1997 og barst umsögn með bréfi, dags. 9. október 1997. Þar segir m.a.:

”....

- 1. Nauðsynlegt er að athuga hvort og hvernig fyrirhugaðar framkvæmdir í fráveitumálum samræmast framkvæmdum við höfnina þannig að komið sé í veg fyrir óþarfa rask og mengun. Myndir 11.1 til 11.4 benda til aukningar gerlamengunar í Hvaleyrarlóni vegna framkvæmdanna.*
- 2. Á bls. 11, kafla 6.5, er tekið fram að mengunarvarnir vegna starfsemi á athafnasvæðinu verði samkvæmt gildandi reglugerðum og starfsleyfum. Þetta er ekki nóg því nauðsynlegt er að tryggja að sú starfsemi/fyrirtæki sem eru á nýju athafnasvæði veiti ekki yfirborðsvatni eða skólpi í Hvaleyrarlón.*
- 3. Gerð skil á námustöðum fyrir fyllingarefni á sjávarbotni í Hafnarfirði sem og lífríki þessara svæða, en nærri helmingur alls efnis úr sjó er fenginn úr námum úti Faxaflóa. Þeim námastað eru engin skil gerð og því þyrfti að meta hann eins, sérstaklega þar sem látið er að því liggja að þar sé um framtíðar námastað að ræða (kafla 10.1.2).*
- 4. Á korti 10.2 er afmarkaður reitur fyrir losun á dýpkunarefnum. Rétt er að benda á að samkvæmt lögum 32/1986 með síðari breytingum er kveðið á um að varp í hafið af efni sem inniheldur meira en ákveðið magn af efnum sem talin eru upp í viðaukum sé óheimil og því verður að gera þá kröfu að ef um dýpkunarefni úr höfn er að ræða þá þurfa að liggja fyrir mælingar á innihaldi vissra efna til að ákveða meðhöndlun efnisins.*

5. Varðandi hávaða frá aukinni umferð tengdri stækkun hafnarsvæðisins þá kemur ekki fram hvert hljóðstig er nú við næstu íbúðarhús, hvort hávaði verði yfir mörkum vegna aukningarinnar og þá hvort þurfi að tilgreina eðlilegar flutningaleiðir til og frá hafnarsvæðinu.
6. Viðunandi grein er gerð fyrir hávaða frá hafnarstarfseminni og einnig hávaða á framkvæmdatíma. Vegna þess sem fram kemur að ekki séu til neinar reglur um hávaða á byggingartíma má benda á að 3. liður 51. gr. mengunarvarnareglugerðar fjallar sérstaklega um þetta atriði og í framhaldi af því má benda á 52. gr. sömu reglugerðar.

Fáist ekki viðhlítandi svör vegna athugsemda í liðum 1 til 5 þá leggur Hollustuvernd ríkisins til að fram fari frekara mat á umhverfisáhrifum framkvæmdarinnar með tilliti til þessara þátta.“

Leitað var umsagnar **Náttúrufræðistofnunar Íslands** með bréfi, dags. 5. september 1997 og barst umsögn með bréfi, dags. 1. október 1997. Þar segir m.a.:

„....

Þá má af frummatsskýrslu Stuðuls sjá að fyrirhugað er að tryggja eðlilegt streymi sjávar í og úr lóninu um rennu milli grandans og uppfyllingarinnar. Til þess að svo megi verða þarf rennan augljóslega að vera af ákveðinni lágmarksbreidd og lágmarksdýpt. Fullvíst má telja að því markmiði megi á. Hins vegar er ekki eins ljóst að fuglalíf þrífist áfram á utanverðum grandanum í sama mæli og nú vegna nálægðar við athafnasvæði hafnarinnar.

Fjaran á Hvaleyrarhöfða sem áformað er að byggja hafnargarð út frá er á Náttúruminjaskrá ásamt Hvaleyrarlóni. Ákveðin mótsögn er fólgin í því að fjaran er talin til merkra náttúruminja en að aðalskipulag Hafnarfjarðar gerir ráð fyrir að höfðinn verði girtur varnargörðum. Lagt er til að yfirvöld í Hafnarfirði og yfirvöld friðlýsingarmála í landinu reyni að ná þeirri málamiðlun að friðlýsa Hvaleyrarlón í núverandi mynd, grandann og hluta af ofangreindri fjöru samhliða framkvæmdum við stækkun hafnarinnar. Útivistargildi lónsins og grandans inni miðju þéttbýli er ótvírætt.

Mótvægisáðgerðir

Tryggt verði að sjávarföll verði óhindruð alla leið inni Hvaleyrarlón.

Skilyrði verði sett til þess að afstýra truflun, gruggmyndun og öðrum áhrifum á fjörur á grandanum og Hvaleyrarlón sjálft meðan á framkvæmdum stendur.

Ströng skilyrði verði sett til að koma í veg fyrir mengun eða önnur skaðvænleg umhverfisáhrif frá skipum og annarri starfsemi við hafnargarðinn eða á uppfyllingunni að framkvæmdum loknum.

Umferð vélknúinna farartækja verði ekki heimiluð um rennuna sem liggur inn í Hvaleyrarlón vegna hættu á truflunum á fuglalífi.

Hvaleyrarlón og grandinn verði friðlýst samkvæmt náttúruverndarlögum hið fyrsta. Til þess liggja bæði náttúrufræðilegar og sögulegar forsendur. Eins og fram hefur komið er lífríki lónsins og fjaran afar ríkt og lónið er síðustu leifar þess skipalægis sem Hafnarfjörður státaði af fyrr á öldum.

Mat verði lagt á umhverfisáhrif af því grjótnámi sem fyrirhugað er vegna framkvæmdanna.

Helstu niðurstöður

Náttúrufræðistofnun telur mikilvægt að hafa eftirfarandi atriði í huga við mat á umhverfisáhrifum framkvæmda við hafnargerðina:

Með landvinningum er fórnað umfangsmiklu lífríki á lítt röskuðum sjávarbotni og hluta fjöru sem er á Náttúruminjaskrá.

Full ástæða er til að óttast að hafnargerð á svæðinu hafi afdrifarík áhrif á Hvaleyrarlón, sem er á Náttúruminjaskrá, verði ítrústu varfærni ekki gætt við hönnun og skilyrði um framkvæmdir, bæði fyrir og eftir hafnargerð. Með réttum undirbúningi og prófunum í tölvumódelum má að öllum líkindum tryggja lágmarksáhrif á lífríkið inni í lóninu.

Sérstaklega skal bent á að ekki verður séð fyrir hvort jarðefni (grugg) berist inn í Hvaleyrarlón í slíku magni við framkvæmd uppfyllingar að áhrif hafi á lífríkið.

Hætta er á verulegum áhrifum á fuglalíf á utanverðum grandanum.

Í uppfyllingar þarf gríðarmikið af jarðefnum en ráðgert er að afla þeirra í landi Hafnarfjarðar. Stofnunin áréttar að við öflun jarðefna verði í hvítetna fylgt stefnumörkun sem umhverfisnefnd Hafnarfjarðar og bæjarverkfræðingur mótuðu um efnistöku í landi bæjarins og samþykkt hefur verið af bæjarstjórn.

Náttúrufræðistofnun gildi og útivistargildi Hvaleyrarlóns er mikið og hvetur Náttúrufræðistofnun til þess að Hvaleyrarlón og grandinn verði friðlýst skv. náttúruverndarlögum.“

Leitað var umsagnar **Siglingastofnunar** með bréfi, dags. 5. september 1997 og barst umsögn með bréfi, dags. 30. september 1997. Þar segir:

„Hlutverk öldubrjóts er að skapa viðunandi kyrrð í höfn utan Suðurgarðs og einnig að bæta viðleguskilyrði í núverandi höfn. Verið er að vinna að þessu verkefni með líkantilraunum hjá Siglingastofnun. Á grundvelli tölvulíkans var því svarað að áhrif brimvarnargarðs á norðurströnd yrði nokkur næst núverandi höfn en lítil fjær.

Áhrif hafnar utan Suðurgarðs á strauma eru tvennskonar. Annars vegar á sjávarföll og strauma í Hvaleyrarlóni og hins vegar á uppblöndun við útrásir. Fyrirhugað er að halda opinni rennu frá Hvaleyrarlóni og út. Þó að endanlegt fyrirkomulag fyllingar næst Hvaleyrarholti sé ekki fullmótað hefur slík renna verið reynd í straumlíkani Vatnaskila hf. Niðurstaða þeirrar athugunar er að hægt sé að halda sjávarföllum í Hvaleyrarlóni nær óbreyttum. Með tilkomu hafnar utan Suðurgarðs er gert ráð fyrir að flytja útrásir utar á Hafnarfjörð, þ.a. skilyrði um úþynningu verði uppfyllt.

Nauðsynlegt er að athuga hvort námuvinnsla á sjó hefur áhrif upp á strendur bæði á Hvaleyrinni og við norðanverðan Hafnarfjörð. Slíka athugun má gera í tölvulíkani Siglingastofnunar. Búast má við að brimvörn utan Suðurgarðs valdi einhverju endurkasti öldu og auknu álagi á Hvaleyrina norðanverða.“

Leitað var umsagnar **Þjóðminjasafns Íslands** með bréfi, dags. 5. september 1997 og barst umsögn með bréfi, dags. 14. október 1997. Þar segir m.a.:

„Í álitserð Bjarna Einarssonar fornleifafraeðings, dags. 13. maí sl., er hann vann eftir könnun á vettvangi, segir: „engar fornleifar eru á fyrirhuguðu hafnarsvæði.“

Hef ég því engar athugasemdir þjóðminjavörzlunnar við fyrirhugaðar framkvæmdir fram að færa.“

Allar umsagnir liggja frammi hjá Skipulagi ríkisins þar til kærufrestur er liðinn.

3. ATHUGASEMDIR

Ein athugasemd barst á kynningartíma.

Athugasemd barst frá Fuglaverndarfélag Íslands með bréfi, dags. 17. október 1997. Þar segir:

„Félagið fer fram á að umhverfismat nái yfir allt athafnasvæðið við Hvaleyrarlón að meðtalinni strandlengju við Hvaleyrarbraut. Þar eru nú ónýttar lóðir. Það er nauðsynlegt fyrir framtíð Hvaleyrarlóns, að framtíðarskipulag við lónið sé skýrt og að ekki verði sett niður einhver atvinnustarfsemi sem skaðað gæti lífríki lónsins.

Ekki er gert ráð fyrir „vegi“ að fyrirhuguðum öldubrjót, sem ráðgert er að koma upp við Hvaleyri. Félagið hvetur til þess að í engu verði gengið á Hvaleyrarlón vegna þessara framkvæmda, vegarslóðann má ekki leggja í lónið eða fjöruna. Framkvæmdir við öldubrjót verði á þeim tíma, sem það hefði minnst áhrif á fuglalíf.

Fyrirhugað athafnasvæði mun verka mjög þrúgandi fyrir lífríki Hvaleyrarlóns. Til mótvægis við hið nýja athafnasvæði væri eðlilegt að ekki yrði meiri uppbygging á atvinnustarfsemi við lónið. Einnig mætti huga að því, ef tækifæri væri í framtíðinni, að draga úr atvinnustarfsemi á svæðinu.

Fuglaverndarfélagið telur að það sé löngu kominn tími til að mörkuð verði skýr stefna um framtíð Hvaleyrarlóns og Hvaleyrargranda. Ekki verði frekari uppbygging á atvinnustarfsemi við lónið. Hvaleyrarlón er ein af perlum Hafnarfjarðar, en þar er eina leiran í sveitarfélaginu. Við hvetjum til þess að lónið og grandinn verði friðuð, mikilvægi þessa svæðis er ótvírætt fyrir fugla allan ársins hring, en þó aðallega frá hausti fram á vor.

Mikið efni þarf til uppfyllingar í nýtt athafnasvæði. Að þessu tilefni vill félagið benda á einstæðan möguleika á að endurheimta leiru á Innnesjum sem er glötuð. Upplagt væri að nota uppfyllingu í Elliðavogi í Reykjavík, svokallað „Geirsnef“, til þessara verka og bæta þannig fyrir mistök sem gerð voru á sjöunda áratugnum, þegar lítið var spáð í náttúruvernd og afleiðingar verklegra framkvæmda.“

Allar athugasemdir liggja frammi hjá Skipulagi ríkisins þar til kærufrestur er liðinn.

Leitað var, með símbrefi, dags. 22. október 1997, frekari upplýsinga frá **Hafnarfjarðarhöfn** um umferð vélknúinna farartækja inn í Hvaleyrarlón. Svar barst með símbrefi, dags. 24. október 1997, þar sem segir:

„Ekki er af hálfu Hafnarfjarðarhafnar viðhöfð reglubundin talning á umferð vélknúinna farartækja inn í eða um Hvaleyrarlón. En samkvæmt tilfinningu undirritaðs hefur umferð inn í lónið minnkað jafnt og þétt á undanförunum árum. Tel ég að í dag megi áætla að árleg umferð geti verið eftirfarandi:

1. *Skip til viðgerða hjá Ósey hf., fjöldi um 10 til 15. Stærð viðgerðarskipanna 30 til 100 br.tonn.*
2. *Bátar sem fara um lónið vegna siglinga að og frá bátaskýlunum. Þetta eru opnir bátar, plastbátar eða hraðbátar. Áætla má að fjöldi ferða hjá þessum bátum geti verið um 40 til 80 ferðir á ári.*

Á síðastliðnum 6 til 8 árum, hefur umferð vélknúinna farartækja um Hvaleyrarlónið, að mínu mati, minnkað um helming. Ástæður: Lónið sjálft ásamt aðsiglingu er jafnt og þétt að grynka. Þar er um að ræða að Hvaleyrin er jafnt og þétt að molna niður. Mól og sandur sem molnar úr eyrinni berst inn með henni og fer inn í lónið. Auk þess fer stór hluti af „skólpi“, fyrir allan suðurhluta bæjarins þarna inn. Gleggsta dæmið hér um, er sú breyting á Hvaleyrargrandanum, sem samkvæmt loftmyndum, hefur á síðastliðnum 40 árum, bólgnað og færst til um nálægt 100 metra.

Hvort vænta megi breytinga í framtíðinni?

Í dag er stefna bæjaryfirvalda/hafnaryfirvalda að halda innsiglingunni opinni. En þó eru ýmsar spurningar þar sem ekki hafa enn fengist svör við, svo sem:

1. *Hvernig þróast uppbygging hafnarinnar?*
2. *Hvað verður um skólpuþrásir frá hreinsi- og dælistöðinni við Óseyrarbraut?*
3. *Verður farið í dýpkun innsiglingarinnar til að halda henni opinni?*
4. *Ef ekkert verður aðgert, þá heldur áfram núverandi þróun, þar sem efnisburður heldur áfram sinni vinnu við lokun umferðar inn í lónið?“*

Leitað var, með bréfi, dags. 22. október 1997, frekari upplýsinga frá **Náttúruvernd ríkisins** um hvað fælist í rannsókn eftir að fyrsta áfanga framkvæmdanna er lokið. Svar barst með símbrefi, dags. 28. október 1997, þar sem segir:

„Samkvæmt mynd 6.3 og texta bls.13 í frummatsskýrslunni á að ljúka við 1. áfanga hafnarmannvirkjanna að mestu leyti árið 1998. Fram kemur á mynd 6.2 að áfangi 2 mun stækka hafnarsvæðið verulega til suðurs og þar með mynda enn þrengri rennu sem sjór mun falla um inn í Hvaleyrarlón. Á myndum 11.3 og 11.4 er sýndur sjávarhraði á stórstreymi fyrir framkvæmdir og áætlaður sjávarhraði eftir að framkvæmdum er að fullu lokið. Í skýrslunni er sagt á bls. 22 að breytingar á straumum og straumhraða muni ekki hafa áhrif á strandrof eða botn. Á myndum 11.3 og 11.4 sést að straumstefnan á Hvaleyrargranda mun breytast verulega eftir að framkvæmdum líkur og eingöngu liggja til austurs. Hvergi er að finna upplýsingar um strauma eftir fyrsta áfanga.

Náttúruvernd ríkisins telur að fyrirhugaðar hafnarframkvæmdir geti haft í för með sér breytingar á Hvaleyrarlóni og þar með á lífríki þess. Stofnunin telur því eðlilegt að kannað verði hvaða áhrif fyrsti áfangi hafnaframkvæmdanna hefur á lónið.

Rannsaka þarf eftirfarandi þætti:

1. Eðlislænar breytingar á Hvaleyrargranda og flutningum á efni í og úr lóninu og meta hvort því sé hættu búin og þar með lífríki þess.
2. Straumstefnu og sjávarhraða eftir fyrsta áfanga og endurmeta hvort breytingar á þessum þáttum séu í samræmi við áætlanir eftir að framkvæmdum er lokið, sbr. mynd 11.4.
3. Koma á vöktunaráætlun þar sem fylgst er með líffræðilegum fjölbreytileika lönsins þannig að hægt sé að fá samanburð við niðurstöður lífríkisrannsókna sem fram hafa farið vegna framkvæmdanna. Meta þarf umhverfisáhrif þessa þátta og leggja til grundvallar við ákvarðanatöku um áframhaldandi framkvæmdir. “

Leitað var með bréfi, dags. 22. október 1997, frekari upplýsinga frá **Hollustuvernd ríkisins** um hvaða reglur gilda um losun á dýpkunarefnum. Svar barst með símbréfi, dags. 28. október 1997, þar sem segir:

„Lög um varnir gegn mengun sjávar nr 32/86 með síðari breytingum, fjalla um úrkast dýpkunarefna í hafíð. Samkvæmt 13. grein þeirra laga verður að sækja um leyfi til Hollustuverndar ríkisins um úrkast dýpkunarefna í hafíð. Í lögunum segir ennþá:

„Við veitingu leyfis skv. 2. gr. skal taka mið af eðli efnanna og hlutanna, magni þeirra og aðstæðum á losunarstað.“

Hollustuvernd ríkisins hefur haft þá vinnureglu að gefa almenna heimild til að varpa dýpkunarefnum í hafíð, nema ef um er að ræða mjög stórar dýpkunarframkvæmdir eða líkur séu taldar á að dýpkunarefnin kunni að vera menguð. Þegar þannig hefur háttað til hefur verið stuðst við alþjóðlegar reglur sem samþykktar hafa verið innan Oslóar og Parísarsamninganna (OSPAR) sem Ísland er aðili að.

Meðfylgjandi eru leiðbeiningar um meðferð á dýpkunarefnum sem samþykkt hefur verið að leggja fyrir ráðherrafund aðildarríkja OSPAR á næsta ári. Þessar leiðbeiningar eru að grunni þær sömu og áður hafa verið samþykktar af ríkjunum, og voru notaðar við leyfisveitingu fyrir Reykjavíkurhöfn þegar farið var fram á að nota dýpkunarefni úr gömlu höfninni í fyllingu. Leyfið var veitt að uppfylltum ákveðnum skilyrðum um upplýsingar á magni og losunaraðferðum, niðurstöðum greininga á magni tiltekinnna málma og efna í setinu.

Þau atriði sem þarf að lýsa þegar sótt er um leyfi eru talin upp hér að neðan, en nánari upplýsingar eru í áðurnefndum leiðbeiningum og viðaukum sem þeim fylgja. Sérstaklega er bent á kafla 5, 6, 7 og 8 í meðfylgjandi „Technical Annex 1.“

Þegar sótt er um leyfi til úrkasts skal leyfisbeiðandi leggja eftirfarandi fram:

Tímaáætlun um dýpkunarframkvæmdir; Aðferðum við dýpkun og losun sem og frágangi á losunarstað verði lýst.

Áætlun um sýnatöku, Í henni verði gerð grein fyrir þeim mæliþáttum sem ætlunin er að greina samkvæmt Technical Annex 1, eða rökstutt hversvegna ekki þurfi að framkvæma mælingarnar.

Að fengnum þessum upplýsingum metur Hollustuvernd hvort leyfi verði veitt, og hvort og þá hvaða skilyrði verði sett fyrir veitingu leyfisins.

Til upplýsinga fylgir afrit af skýrslu sem unnin var fyrir Reykjavíkurhöfn á sambandi við dýpkunarframkvæmdir þar, og lögð var til grundvallar þegar leyfið var veitt. “

Leitað var, með bréfi, dags. 22. október 1997, frekari upplýsinga frá **Siglingastofnun** um hvort búast megi við umtalsverðum breytingum á legu viðlegubakkans og varnargarðsins og þá hvort straumar og sjávarstaða í Hvaleyrarlóni komi til með að breytast frá því sem fram kemur í frummatsskýrslunni. Svar barst með tölvupósti, dags. 23. október 1997, þar sem segir:

„Vinna við líkan af höfn utan Suðurgarðs í Hafnarfirði stendur nú yfir. Líkur eru á að lega brimvarnargarðs og ytri hluta landfyllingar breytist einungis lítillega frá því sem kynnt var í frummatsskýrslu um mat á umhverfisáhrifum. Ekki er talið að þessar breytingar hafi nein teljandi áhrif á strauma og sjávarstöðu í Hvaleyrarlóni umfram það sem kemur fram í skýrslunni. Þó er sjálfsagt að endurskoða hönnun rásar inn í lónið með athugun í straumlíkani Vatnaskila þegar þar að kemur.“

Allar umsagnir voru sendar **Hafnarfjarðarhöfn**. Svar barst með bréfi, dags. 28. október 1997, þar sem segir:

Í þessu bréfi er að finna svör við umsögnum og athugasemdum sem borist hafa til Skipulags ríkisins vegna frummatsskýrslu um fyrirhuguð mannvirki utan Suðurgarðs í Hafnarfirði. Fjallað er um einstakar athugasemdir að því marki, sem Hafnarfjarðarhöfn telur tilefni til.

Skv. tilmælum frá Skipulagi ríkisins hefur Hafnarfjarðarhöfn látið gera frekari könnun á áhrifum efnistöku á landbrot. Niðurstöður eru þær að aukið ölduálag á Hvaleyri sé smávægilegt. Greinargerð Siglingastofnunar er meðfylgjandi.

Í ljósi framkominna athugasemda frá Náttúruvernd ríkisins og þess að frekari könnun á áhrifum efnistöku í sjó við norðanverðan Hafnarfjörð á veiði og hrygningarstöðvar yrði bæði dýr og tímafrek, hefur Hafnarfjarðarhöfn ákveðið að falla frá efnistöku á þeim stað sem tilgreindur var í frummatsskýrslu við norðanverðan Hafnarfjörð.

Öldubrjótur við Hvaleyri tengist fjöru á Náttúruminjaskrá, og fram koma athugasemdir við hann og aðkomu að honum. Erfitt er að sjá hvernig byggja eigi garðinn, án þess að aðkoma að honum liggi um fjöru eða leiru í Hvaleyrarlóni. Hafnarfjarðarhöfn hefur því ákveðið að hætta við byggingu hans. Í staðinn yrði aðalöldubrjótur lengdur til suðurs og landfyllingu breytt til samræmis.

Vegna athugasemda um gruggmengun hefur Hafnarfjarðarhöfn ákveðið, að áður en fínkornótt efni frá dýpkunarsvæði verði notað til landfyllingar í athafnasvæði, verði byggður garður frá núverandi landfyllingu og út í suðurhluta öldubríjós sem varni því, að umtalsvert grugg berist frá landfyllingu með fínkorna jarðefnum upp í fjöru við Hvaleyrargranda. Slíkur garður yrði gerður í fyrsta áfanga framkvæmda.

Sem mótvægi við hugsanlegt landbrot á Hvaleyrarhöfða, er mögulegt að gera sjóvörn við Hvaleyri á þann hátt að sett yrði grjótvörn upp við strandkletta á þeim stöðum, þar sem mest hættu er talin af landbroti.

Hafnarfjarðarhöfn er tilbúin til þess að fallast á það, að gerð verði a.m.k. tilraun með að gera jarðvegsmön á endanlegum jaðri landfyllingar á móts við Hvaleyrargranda.

Umsögn Hollustuverndar ríkisins:

Í frummatsskýrslu er í viðauka 15 fjallað um áætlanir í fráveitumálum í Hafnarfirði. Þegar hefur verið reist dælustöð á landfyllingu utan við Suðurgarð á hinu fyrirhugaða hafnarsvæði. Í frummatsskýrslu eru sýndar myndir, sem sýna dreifingu mengunar miðað við bráðabirgðaútrás. Staðsetning bráðabirgðarársarinnar er óháð hafnarmannvirkjum að öðru leyti en því, að rásin verður að sjálfsgöðu að ná út fyrir landfyllingar. Hafnarfjarðarhöfn ræður ekki staðsetningu bráðabirgðaútrásar. Hins vegar er bæjaryfirvöldum að sjálfsgöðu frjálst að nota nýja hafnarsvæðið til þess að koma útrásinni eins langt út í sjó eins og talið er æskilegt.

Önnur athugasemd Hollustuverndar er óskiljanleg. Skv. ákvæðum mengunarvarnareglugerðar er ekki heimilt að veita skólpi í Hvaleyrarlón. Þá má benda á, að undanfarin 25 ár hefur aðalskólpuúrtrás úr sunnanverðum Hafnarfirði verið við stórstraumsfjörumál við ós út úr Hvaleyrarlóni og áætlanir um breytingar á fráveitu í Hafnarfirði miða að því að breyta þessu ástandi til hins betra. Lífríki Hvaleyrarlóns hefur haldið velli þrátt fyrir þessa staðsetningu útrásarinnar og er vert að íhuga hvort fuglalíf á utanverðum Hvaleyrargranda sé ekki að þakka miklu magni næringarefna og sérstæðum hita- og seltuskilyrðum sem útrásin veldur.

Námur í sjó í Faxaflóa hafa verið nýttar í áratugi til landfyllinga og gerðar hafnarmannvirkja. Hafnarfjarðarhöfn mun kaupa fyllingarefni, sem tekin eru úr sjó utan Hafnarfjarðar af aðilum sem hafa tilskilin leyfi til námuvinnslu í Faxaflóa.

Efni það, sem hugsanlega verður sett á losunarsvæði, kemur af sjávarbotni utan hafnar og því á tilvitnað reglugerðarákvæði ekki við. Það verður þó reynt eins og mögulegt er að nýta efni frá dýpkun í landfyllingar.

Í skýrslunni kemur fram hvert áætlað hljóðstig er við helstu umferðaræðar sem tengjast höfninni nú, sbr. viðauka 14 í frummatsskýrslu.

51. grein mengunarvarnareglugerðar tiltekur ekki viðmiðunarmörk fyrir hávaða á byggingartíma.

Varðandi landnámur skal tekið fram, að þær námur sem um er að ræða varðandi landefni annað en stórgrýti hafa verið starfræktar um árabil og voru teknar til starfa áður en lög um mat á umhverfisáhrifum tóku gildi.

Umsögn Náttúruverndar ríkisins:

Í frummatsskýrslu eru færð fram rök fyrir því að efnistaka úr sjó við norðanverðan Hafnarfjörð muni hafa hverfandi áhrif á hrygningarstöðvar fiska við norðanverðan Hafnarfjörð.

Varðandi jarðvegsmön norðan rásar úr Hvaleyrarlóni þá getur Hafnarfjarðarhöfn fallist á, að tilraun verði gerð með því að byggja slíka mön á hluta af endanlegum jaðri landfyllingar.

Umsögn Náttúrufræðistofnunar:

Umsögn Náttúrufræðistofnunar er að mestu upptalning á staðreyndum úr frummatsskýrslu ásamt vangaveltum um horfnar leirur á höfuðborgarsvæðinu.

Athugasemd um að ekki verði „séð fyrir hvort jarðefni (grugg) berist inn í Hvaleyrarlón í slíku magni við framkvæmd uppfyllingar að áhrif hafi á lífríkið“ er réttmæt.

Umsögn Siglingastofnunar:

Siglingastofnun telur nauðsynlegt að athuga nánar hvort námuvinnsla í sjó hafi ásamt endurkasti öldu frá nýjum öldubrjót áhrif á landbrot á Hvaleyri. Í framhaldi af þessu var Siglingastofnun falið að taka að sér athugun á þessum atriðum. Niðurstöður fylgja með þessu bréfi og eru þær að aukning landbrots við Hvaleyri er mjög smávægileg.

Athugasemdir Fuglaverndarfélags Íslands:

Félagið fer fram á að umhverfismat nái til alls athafnasvæðis neðan Hvaleyrarbrautar. Þessari hugmynd er hafnað af Hafnarfjarðarhöfn.

Félagið telur að ekki megi gera aðkomuleið að ölduvarnargarði í lóni eða fjöru.

Hugmynd félagsins um nýtingu á Geirsnefi er út í hött hvað varðar Hafnarfjarðarhöfn. Athugasemdin gæti hins átt erindi til Reykjavíkurhafnar.“

Niðurstöður Siglingastofnunar:

„Áhrif námuvinnslu á sjó norðan við Hvaleyrina voru athuguð í öldulíkani Siglingastofnunar. Gerðar voru samanburðarkeyrslur í líkaninu fyrir núverandi botn og botn þar sem búið var að dýpka efnistökusvæðin. Þar kemur fram að áhrif efnistöku á sjólag við Hvaleyrina eru mjög lítil og ekki til aukningar við Hvaleyrina norðanverða.“

Leitað var upplýsinga hjá verkfræði- og jarðfræðiþjónustunni **Stuðli** um hversu mikið athafnasvæðið skerðist ef rennan inn í Hvaleyrarlón er breikkuð það mikið að ekki þurfi að koma til dýpkunar hennar. Svar barst með bréfi, dags. 29. október 1997, þar sem segir:

„Renna út úr Hvaleyrarlóni, eins og hún kemur fram í frummatsskýrslu um stækkun Hafnarfjarðarhafnar, þarf skv. tölvureikningum, að hafa meðalbotnhæð um +/- 0 miðað við stórstraumsfjöruborð til þess að lónið tæmi sig. Í matsskýrslu var gert ráð fyrir að rennan yrði mun dýpri eða að botn hennar væri í -2 m.

Það tekur nokkurn tíma að setja upp tölvulíkanið fyrir rásina og því er hér sett fram ágiskun varðandi útfærslu sem gæti verið að mestu án dýpkunar. Það verður hins vegar erfitt að komast hjá því að dýpka við núverandi ós út úr lóninu.

Til þess að lónið tæmi sig, verður að gera ráð fyrir því, að hluti af þversniði rennunnar nái niður í +/- 0 og helst eitthvað dýpra, þó ekki sé miðað við -2 m eins og í frummatsskýrslu. Hér er við það miðað að kantur á landfyllingu verði ekki nær landi en sem svarar dýpi -0,5 m.

Við þetta breiðkar rennan verulega að vestanverðu. Hið nýja hafnarvæði minnkar um 3 - 4 ha. eftir því hvernig vesturbrún landfyllingar er útfærð.

Það er skoðun undirritaðs að svo mikil minnkun á athafnasvæði komi ekki til greina miðað við þann stofnkostnað sem lagt er út í við gerð öldubrjótis.“

Vegna breytinga á fyrirhugaðri framkvæmd óskaði Skipulag ríkisins frekari upplýsinga hjá verkfræði- og jarðfræðipjónustunni **Stuðli**. Svar barst með bréfi, dags. 4. nóvember 1997, ásamt teikningu merkt skipulagstillaga nr. 8b. Í bréfinu segir m.a.:

„Helstu breytingar frá þeirri tillögu sem lögð hefur verið til grundvallar við umhverfismat, eru þær, að flotkví snýr nú austur/vestur, fallið hefur verið frá sérstökum viðlegukanti fyrir skipaviðhald og verður sú starfsemi nú við stálþilsbakka beint suður af flotkví. Í framhaldi af þessu hefur suðvesturbrún athafnasvæðis verið breytt. Á tillögunni hefur öldubrjótur verið lengdur um 100 m. Þessi lenging er innan þeirra marka sem frummatsskýrsla gerði ráð fyrir. Tillaga þessi hefur ekki verið kynnt í hafnarstjórn Hafnarfjarðar og hefur því enga formlega stöðu.“

4. UMHVERFISÁHRIF STÆKKUNAR HAFNARFJARÐAR-HAFNAR

4.1 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

4.1.1 Skipulag mannvirkja

Gert er ráð fyrir að nýtt athafnasvæði, um 21 ha að stærð, nái 550 - 650 m út fyrir Suðurgarð og að byggður verði öldubrjótur í 600 - 700 m fjarlægð frá Suðurgarði. Byggja á um 500 m langan viðlegubakka með 8 - 10 m dýpi ásamt viðlegukanti með 6 - 8 m dýpi fyrir skipaviðgerðir. Gert er ráð fyrir flotkvíarlægi þar sem skjól er best.

4.1.2 Öldubrjótur

Við fyrsta áfanga fyrirhugaðra framkvæmda verður öldubrjóturinn byggður að fullu. Forsendur stærðar og legu öldubrjótisins eru þær að hann verður að skapa viðunandi viðleguskilyrði fyrir skip við alla hafnarbakka í höfn utan Suðurgarðs. Öldubrjóturinn verður að tryggja öruggar aðstæður fyrir flotkvíarlægi utan Suðurgarðs og einnig er stefnt að því að hann bæti umtalsvert öldufar í núverandi höfn, en ókyrrð í höfninni hefur verið vandamál á undanförunum árum í vestanáttum. Auk öldubrjótisins er talið líklegt að byggja þurfi lítinn garð út frá Hvaleyri til þess að verja rás inn í Hvaleyrarlón, en stækkun hafnarinnar er hönnuð með tilliti til þess að tryggt sé að sjávarfallastraumar inn og út úr lóninu haldi sér.

4.1.3 Efnistaka

Fyrirhuguð hafnargerð og sköpun athafnasvæðis krefjast mikilla jarðefnafyllinga og er reiknað með að í öldubrjót þurfi 390.000 m³ og í athafnasvæði 1.200.000 m³. Gert er ráð fyrir að rúmlega helmingur efnisins komi úr malar- og grjótnámum á landi auk efnis úr ýmsum tilfallandi framkvæmdum. Tæplega helmingur mun hins vegar koma úr sjó, ýmist við dýpkunarframkvæmdir eða úr malarnámum norðan Hvaleyrar, í norðanverðum Hafnarfirði og úti í Faxaflóa.

Fyrirhugað er að taka fyllingarefni úr tveimur stórum bólstrabergsnámum ofan Hafnarfjarðar. Efni í grjótvörn er fyrirhugað að vinna í landi Hafnarfjarðar, annað hvort úr námu í Kapelluhrauni eða í Hamranesi. Verið er að vinna skýrslu um mat á umhverfisáhrifum grjótnámanna.

4.1.4 Byggingaráætlun

Fyrsti áfangi fyrirhugaðra framkvæmda felst í gerð 200 - 250 m langs viðlegubakka, landfyllingu við hann og byggingu öldubrjótis. Gert er ráð fyrir að gerð fyrsta áfanga mannvirkjanna hefjist haustið 1997 og verði að mestu lokið á árinu 1998. Búist er við að aðstaða fyrir flotkví skapist á árinu 1998 eða 1999. Frekari landfyllingar eru háðar því hver eftirspurn eftir lóðum verður. Gert er ráð fyrir að athafnasvæðið verði fullbyggt árið 2008 og þá verði einnig komin um 500 m löng stálþilsviðlega.

4.2 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

4.2.1 Atvinna

Markmið stækkunar Hafnarfjarðarhafnar er að tryggja áframhaldandi þróun í flutningum og hefur verið undanfarin 20 ár. Stækkun hafnarinnar svari þannig kröfum um auknið viðlegurými og aðstöðu. Ný hafnarmannvirki stuðli þannig að frekari uppbyggingu atvinnulífs og nýsköpunar í stað þess að viðskiptavinir leiti annað og störf tapist úr Hafnarfirði. Þá þykir nauðsynlegt að hafa aðstöðu til að taka skip í slipp, einkum erlend fiskiskip.

4.2.2 Umferð

Ef gert er ráð fyrir að námuefni af landi í fyrsta áfanga verði flutt á 10 mánuðum má gera ráð fyrir að umferð aukist sem svarar 450 bílum á dag. Þessi umferð mun fara um Ásbraut í Hafnarfirði þar sem áætluð meðalumferð á sólarhring er um 3000 bílar. Tímabundin aukning vegna 1. áfanga fyrirhugaðrar framkvæmdar yrði því um 15 %. Til þess að draga úr áhrifum af aukinni umferð verða gatnamót Ásbrautar og Fornubúðar endurbyggð og sett upp ljósstýring á umferð.

Í frummatsskýrslunni er gert ráð fyrir að umferð til og frá höfninni tvöfaldist þar sem fyrirhuguð stækkun á hafnarsvæðinu er áþekk að stærð og núverandi hafnarsvæði. Umferð kemur einkum til með að aukast á Ásbraut, Strandgötu, Fornubúðum og Hvaleyrarbraut og kemur hávaði til með að aukast, við gangstéttarbrún, um rúm 2 dB samkvæmt reikningum.

Hollustuvernd ríkisins bendir á að ekki komi fram hvert hljóðstig er við næstu íbúðarhús og hvort það verði yfir mörkum vegna aukningarinnar.

4.2.3 Sjónræn áhrif

Útsýni breytist nokkuð frá húsum á vestanverðu og norðanverðu Hvaleyrarholti við það að gera athafnasvæði þar sem áður var sjór. Frá Herjólfsgötu munu fyrirhuguð hafnarmannvirki ekki breyta útsýni. Útsýni mun hins vegar skerðast vegna skipa sem liggja munu í höfninni og húsa sem reist yrðu á hafnarsvæðinu.

Náttúruvernd ríkisins setur sem skilyrði fyrir samþykkt framkvæmdarinnar að reist verði jarðvegsmön norðan við rás úr Hvaleyrarlóni til að minnka sjónræn áhrif hafnarstarfseminnar.

4.2.4 Hávaði á framkvæmdatíma

Rekstur stálþils mun skapa mestan hávaða við gerð hafnaraðstöðu utan Suðurgarðs. Búast má við að hávaði í húsum í 1000 m fjarlægð geti orðið um 67 - 69 dB(A). Vegna þessa verða sett ákvæði í verksamninga um vinnutíma við rekstur stálþils og þess krafist að verktaki noti eins hljóðláta hamra og unnt er.

4.2.5 Hávaði frá hafnarstarfsemi

Fyrirhuguð hafnarstarfsemi kemur til með að verða mjög lík þeirri starfsemi sem nú er við Suðurbakka. Þaðan kemur mestur hávaði frá flotkví og má því gera ráð fyrir að svo verði áfram. Íbúðarhús við Herjólfsgötu verða næst flotkvínni í um 700 m fjarlægð. Flotkvíin er opin til beggja enda og er hávaði frá henni því mjög stefnubundinn. Gert er ráð fyrir að snúa henni í norðaustur/suðvestur og er því ekki að vænta óþæginda fyrir íbúa við Herjólfsgötu.

4.2.6 Skipulag við Hvaleyrarlón

Samkvæmt Aðalskipulagi Hafnarfjarðar 1995 - 2015 nær hafnarsvæðið nokkuð vestur með bakka Hvaleyrarlóns þar sem nú er skipaviðgerðarstöð og bátaskýli.

Fuglaverndarfélag Íslands bendir á að nauðsynlegt sé að framtíðarskipulag við lónið sé skýrt og að þar verði ekki sett niður atvinnustarfsemi sem skaðað geti lífríkið.

4.3 ÁHRIF Á MENNINGARMINJAR

Engar fornminjar eru á því svæði sem Þjóðminjasafn Íslands skoðaði. Fram kemur í umsögn safnsins að á svæðinu hafi verið lega skipa á öldum áður og því gæti ýmislegt leynst á sjávarbotni. Svæðið sé hins vegar svo ummyndað af seinni tíma framkvæmdum að ekki sé líklegt að mikið sé eftir af slíku. Þjóðminjasafn Íslands bendir því framkvæmdaraðila á að finnist fornleifar sem áður voru ókunnar skuli finnandi skýra safninu frá fundinum svo fljótt sem unnt er.

4.4 ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF

4.4.1 Hvaleyri og Hvaleyrarlón

Líffræðistofnun Háskólans hóf úttekt á lífríki Hvaleyrarlóns og sjávarbotns við fyrirhugað framkvæmdasvæði ásamt athugun á fjörum og sjávarnámum í janúar 1997 samkvæmt beiðni Hafnarfjarðarhafnar. Niðurstöður liggja nú að mestu fyrir, en í lokaskýrslu um áramótin 1997/1998 er gert ráð fyrir því að þrengja öryggismörk og gera ítarlegri samanburð við önnur svæði. Helstu niðurstöður framvinduskýrslu Líffræðistofnunar Háskólans eru að ekki er talið að fyrirhuguð mannvirkjagerð á svæðinu valdi beinni truflun á fuglalífi, en Hvaleyri sé mikilvæg vetrarstöð á landsmælikvarða fyrir tjald, stelk og sennilega fleiri vaðfugla. Þá sé leiran í Hvaleyrarlóni áhugaverð vegna dýralífs. Við fyrirhugaðar framkvæmdir þurfi að miða við að viðhalda leirunni í Hvaleyrarlóni óskertri, m.a. með því að sjávarföll verði óhindruð. Einnig að viðhalda þurfi grýttri kræklingafjöru sjávarmegin, norðan við Hvaleyrargranda og að hugsanleg dýpkun við hann verði neðan stórstraumsfjörumarka. Bent er á að Hvaleyrarlón og Hvaleyrargrandi eru á Náttúruminjaskrá.

Í frummatsskýrslunni kemur fram að ein af grunnforsendum við hönnun hafnaraðstöðu utan Suðurgarðs sé sú að mannvirki hafi ekki áhrif á Hvaleyrarlón. Við hönnun aðstöðunnar er því miðað við að sjávarfallasveifla í Hvaleyrarlóni verði óbreytt.

Í umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands er lögð áhersla á mikilvægi Hvaleyrarlóns og fjörunnar sjávarmegin á grandanum fyrir fuglalíf. Svæðið hafi mikið gildi fyrir fuglalíf á höfuðborgarsvæðinu og útivistargildi sé ótvírætt. Stofnunin leggur til að lónið og grandinn verði friðlýst og telur ástæðu til að óttast að hafnargerð á svæðinu hafi afdrifarík áhrif á Hvaleyrarlón, verði ítrústu varfærni ekki gætt við hönnun og skilyrði um framkvæmdir, bæði fyrir og eftir hafnargerð. Með réttum undirbúningi og prófunum í tölvumódelum megi að öllum líkindum tryggja lágmarksáhrif á lífríkið inni í lóninu.

Mælist Náttúrufræðistofnun Íslands til þess að sett verði skilyrði til þess að afstýra truflun, gruggmyndun og öðrum áhrifum á fjörur á grandanum og Hvaleyrarlón sjálf meðan á framkvæmdum stendur. Þá leggur stofnunin til að umferð vélknúinna farartækja verði ekki heimiluð um rennuna sem liggur inn í Hvaleyrarlón vegna hættu

á truflun fuglalífs og bendir á að tryggja þurfi að starfsemi á nýju athafnasvæði valdi ekki mengun.

Náttúruvernd ríkisins segir áriðandi að fyrirhuguð framkvæmd hafi ekki áhrif á lífríki í Hvaleyrarlóni og á Hvaleyrargranda sem eru á Náttúruminjaskrá. Lögð er áhersla á að gerð verði ítarleg rannsókn eftir að fyrsta áfanga framkvæmdanna, sem áformaður er samkvæmt frummatsskýrslu, er lokið. Stofnunin telur að rannsaka þurfi eðlisrænar breytingar á Hvaleyrargranda flutninga á efni í og úr lóninu. Endurmeta þurfi hvort straumstefna og sjávarhraði að loknum fyrsta áfanga séu í samræmi við áætlanir og koma þurfi á vöktunaráætlun þar sem fylgst er með líffræðilegum fjölbreytileika lónsins. Samanburð þurfi að gera á niðurstöðum lífríkisrannsókna sem fram hafa farið vegna undirbúnings framkvæmdanna og þannig metin þau umhverfisáhrif sem framkvæmdin hefur haft á umhverfið áður en framkvæmd við annan áfanga hefst. Stofnunin setur sem skilyrði að vegtenging að fyrirhuguðum öldubryót norðan Hvaleyrar fari ekki nær lóninu en 25 m. Ennfremur segir í umsögninni að tryggja þurfi að sú starfsemi/fyrirtæki sem verði á nýju athafnasvæði veiti ekki yfirborðsvatni eða skólpi í Hvaleyrarlón.

Hollustuvernd ríkisins leggur einnig áherslu á að fráveitur fari ekki í lónið.

4.4.2 Fjörur og sjávarbotn

Samkvæmt skýrslu Líffræðistofnunar Háskóla Íslands um fjörur og grunnsævi er framboð kræklinga í fjörunni norðan Hvaleyrarlóns og hagstæð hita- og seltuskilyrði líkleg undirstaða þess að svæðið dragi að sér marga vaðfugla að vetrinum. Lögð er áhersla á að Hvaleyrarlón og grandinn sem afmarki lónið séu viðkvæm svæði. Fyrirhuguð framkvæmd þurfi því að miðast við að sjávarföll um leiruna verði sem næst óskert og að grýtt fjara utan á grandanum verði ekki skert með dýpkun eða uppfyllingu. Ennfremur þurfi að gæta vel að mengunarvörnum á þessum svæðum og sjá til þess að ekki berist þangað mengandi efni eða rusl frá iðnaði.

Ef ekki tekst að koma öllu dýpkunarefni fyrir í landfyllingum verður siglt út fyrir Hvaleyrarhöfða og efni losað þar eins og gert hefur verið við efni úr dýpkunarframkvæmdum í Hafnarfjarðarhöfn áður. Þetta svæði er í Hraunavík þar sem gert er ráð fyrir að í framtíðinni verði aðalútrás skólps frá Hafnarfirði. Á þessu svæði er lítið um netalagnir vegna þess hve botninn er grýttur og ósléttur. Í skýrslu Líffræðistofnunar Háskóla Íslands kemur fram að klettabotninn í Hraunavík hafi að geyma fjölbreytilegt smádýrasamfélag sem hefur lítinn þéttleika dýra. Þörungasamfélagið sé hins vegar nokkuð fábreyttara sem skýrist að hluta af sjávardýpi. Lífríkið sé líklega ekki einstætt á íslenskan mælikvarða.

Í matsskýrslunni kemur fram að grásleppa hrygni og veiðist við allan norðanverðan Hafnarfjörð. Þetta svæði er mjög stórt í samanburði við það svæði sem hugsanlega verður notað til efnistöku. Áhrif á grásleppu verða því lítil við efnistöku, en þó er talin ástæða til að forðast námuvinnslu við svonefnda Bakkabryggju við norðanverðan Hafnarfjörð á meðan á grásleppuvertíð stendur. Líffræðistofnun Háskóla Íslands telur að lífríki á námusvæðum á sjávarbotni sé ekki sérstætt og gefi ekki tilefni til verndunar.

Náttúruvernd ríkisins leggst gegn efnistöku úr sjó við norðanverðan Hafnarfjörð þar sem ekki sé ljóst hvaða áhrif hún muni hafa á hrygningarstöðvar fiska.

4.5 ÁHRIF Á JARÐMYNDANIR OG LANDSLAG

4.5.1 Efnistaka í sjó

Efnistaka í sjó gæti hugsanlega haft áhrif á öldulag við Hvaleyri norðanverða. Því má gera ráð fyrir að ef landbrot eykst við Hvaleyri, þurfi að gera grjótvörn þar eins og fyrirhugað er í Aðalskipulagi Hafnarfjarðar 1995 - 2015.

Náttúruvernd ríkisins leggst gegn efnistöku úr sjó við norðanverðan Hafnarfjörð þar sem ekki sé ljóst hvaða áhrif hún muni hafa á landbrot neðan við bæina fyrir suðvestan Garðakirkju.

Siglingastofnun bendir á í umsögn sinni að nauðsynlegt sé að kanna áhrif fyrirhugaðrar efnistöku úr sjó upp á strendur, bæði á Hvaleyri og við norðanverðan Hafnarfjörð.

Í umsögn Hollustuverndar ríkisins segir að mælingar á innihaldi dýpkunarefnisins úr höfninni séu nauðsynlegar til að ákveða hver meðhöndlun þess á að vera.

Hollustuvernd ríkisins fer fram á að metin verði áhrif efnistöku í Faxaflóa.

4.5.2 Efnistaka á landi

Grjót sem nota á í fyrirhugaða framkvæmd á að koma úr námum í Kapelluhrauni og/eða Hamranesi. Verið er að vinna mat á umhverfisáhrifum þessara náma og því ekki hægt að segja hvaða áhrif vinnsla úr þessum námum hefur. Annað landefni er fyrirhugað að taka úr stórum efnisnámmum við Vatnsskarð og í Undirhlíðum og er talið að sú vinnsla skipti ekki sköpum fyrir þessar námur.

4.6 AÐRIR KOSTIR

Í matsskýrslunni segir að af öðrum möguleikum sem til greina komi, í stað stækkunar Hafnarfjarðarhafnar, sé uppbygging hafnar í Straumsvík vænlegasti kosturinn. Samkvæmt skipulagstillögum er gert ráð fyrir iðnaðarsvæði í Straumsvík fyrir orkufrekan iðnað. Bygging hafnar þar fyrir Hafnarfjörð væri því óráðleg, þar sem hún gæti takmarkað framtíðarnýtingu hafnarinnar í samræmi við aðalskipulagsmarkmið.

Aðrar tillögur eru helstar að byggja hafnargarð frá Hvaleyrarhöfða og út í Helgasker. Í þessari hugmynd var einnig gert ráð fyrir því að gera öldubrjót frá norðurströnd og út í Hafnarfjörð. Hugmyndir um öldubrjót sem staðsettur væri innar í Hafnarfirði á mótis við Hvaleyri, eins og kynnt er í frummatsskýrslunni, eru tiltölulegar nýlegar og hafa við nánari athugun reynst fýsilegur kostur. Aðrar tillögur hafa ekki þótt fullnægja þeim markmiðum sem ná þarf með stækkun hafnarinnar, en þær eru höfn við norðanverðan Hafnarfjörð, höfn norðan Straumsvíkur og höfn í Hraunavík norðan Straumsvíkur.

4.7 BREYTINGAR Á FRAMKVÆMD Í LJÓSI UMSAGNA

Nokkrar breytingar hafa verið gerðar á fyrirhugaðri stækkun Hafnarfjarðarhafnar frá því sem lýst er í frummatsskýrslu. Þessar breytingar minnka umfang framkvæmdanna frá því sem þar er lýst og var því ekki nauðsynlegt að kynna þessar breytingar sérstaklega.

Helstu breytingarnar eru þær að hætt hefur verið við gerð öldubrjóts við Hvaleyri þar sem erfitt er að byggja hann án þess að aðkoma að honum liggi um fjöru eða leiru í Hvaleyrarlóni. Þess í stað er fyrirhugað að lengja aðalöldubrjót til suðurs og landfyllingu breytt til samræmis. Einnig hefur verið hætt við efnistöku í sjó við norðanverðan Hafnarfjörð þar sem frekari könnun á veiði og hrygningarstöðvar yrði bæði dýr og tímafrek.

Aðrar breytingar snúa aðallega að breytingum á legu öldubrjótsins til þess að bæta viðleguskilyrði í höfninni og þá einkum fyrir flotkví, en í líkantilraunum Siglingastofnunar kom í ljós að öldufar þar sem flotkvíin átti að vera var óhagstætt. Samfara breytingum á legu öldubrjótsins hefur flotkvínni verið snúið og snýr hún nú í austur/vestur. Talið er að þessi breyting sé fremur til bóta hvað varðar hávaðamengun frá starfsemi í flotkví.

Óljóst er hvernig endanleg áfangaskipting fyrirhugaðrar framkvæmdar verður, en sett verða skilyrði um að byggður verður garður frá núverandi landfyllingu og út í öldubrjót fyrir hvern áfanga fyrir sig til varnar því að grugg berist frá landfyllingu með fínkorna jarðefnum upp í fjöru við Hvaleyrargranda.

5. NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS

Meginumhverfisáhrif framkvæmdarinnar eru á lífríki sjávar og fuglalíf auk þess sem hún veldur útlitsbreytingum á hafnarsvæðinu, eykur umferð og hávaða.

Fyrirhuguð framkvæmd mun valda auknum hávaða á framkvæmdatíma. Sá hávaði mun aðallega stafa frá rekstri stálþils. Lögð er áhersla á að settar verði reglur um vinnutíma við rekstur stálþils og þess krafist að verktaki noti eins hljóðláta hamra og unnt er eins og lýst er í frummatsskýrslu.

Áhrif aukins hávaða og umferðar eru að hluta bundin tímanum sem framkvæmdir standa og talin ásættanleg.

Umferð mun einnig aukast á leiðum til og frá höfninni, bæði á framkvæmdatíma og að lokinni framkvæmd og kemur þannig til með að valda auknum hávaða. Talið er nauðsynlegt að gatnamót Ásbrautar og Fornubúðar verði endurbyggð og sett upp ljósstýring á umferð eins og segir í frummatsskýrslu.

Fyrirhugaðar framkvæmdir eru ekki taldar raska þekktum fornminjum.

Leirur hafa mikla þýðingu fyrir sjávarlíf og þá einkum fjörufugla. Því er lögð á það mikil áhersla að leiran í Hvaleyrarlóni skerðist ekki frá því sem nú er, en hún er talin vera 7 ha að flatarmáli. Því er nauðsynlegt að halda sjávarföllum óskertum þannig að lónið nái að tæma sig á útfalli. Til þess að svo megi verða þarf nægilegt rými milli Hvaleyrargranda og fyrirhugaðrar landfyllingar og samkvæmt frummatsskýrslu á að tryggja það með því að dýpka allt að 50 m breiða rás úr lóninu meðfram fyllingunni. Mikilvægt er að fjaran ofan stórstraumsfjörumarka utan Hvaleyrargranda verði skert sem minnst þar sem hún er forsenda fuglalífsins þar. Landfylling á móts við Hvaleyrargranda og Hvaleyri verði því öll neðan stórstraumsfjörumarka. Rásin úr Hvaleyrarlóni verði eins breið og framast er unnt og dýpkaði hluti hennar verði meðfram landfyllingunni og eins mjór og kostur er.

Framkvæmdaraðili hefur hætt við gerð öldubrjós á norðanverðri Hvaleyri sem skert hefði fjöruna þar verulega.

Mikið efni þarf í fyrirhugaða framkvæmd, eða um 1,6 milljón rúmmetra. Áætlað er að rúmlega helmingur efnisins komi af landi en annað úr sjó. Efnistaka í sjó er talin geta haft áhrif á öldulag og þar af leiðandi aukið landbrot við Hvaleyri, en ólíklegt er talið að það verði mikið auk þess sem gert er ráð fyrir rofvörn umhverfis Hvaleyri samkvæmt gildandi aðalskipulagi. Í norðanverðum Hafnarfirði var einnig fyrirhuguð efnistaka en vegna kostnaðar og tíma við að kanna ófyrirséð áhrif á hrygningarstöðvar fiska og á landbrot neðan við bæina fyrir suðvestan Garðakirkju hefur Hafnarfjarðarhöfn ákveðið að falla frá efnistöku á þessum stað.

Gert er ráð fyrir að sækja bólstraberg í námur við Vatnsskarð og í Undirhlíðum, sem eru í rekstri. Grjót sem þarf í framkvæmdina er hins vegar áformað að vinna úr námum þar sem verið er að vinna að mati á umhverfisáhrifum og niðurstaða liggur ekki fyrir.

Gögn þau sem fram hafa verið lögð um sjávarföll, strauma og lífríki eru að mati Skipulags ríkisins fullnægjandi. Æskilegt hefði verið að lokaskýrsla Líffræðistofnunar Háskóla Íslands hefði legið fyrir en áfangaskýrsla gefur ekki tilefni til að ætla að lokaskýrsla kynni verulega aðra niðurstöðu en fyrir liggur.

Að mati skipulagsstjóra ríkisins er eðli þeirrar framkvæmdar sem hér um ræðir slíkt að ekki eru forsendur fyrir því að viðbótarupplýsingar sem hugsanlegt væri að afla á meðan á byggingu stæði breyttu hönnun verulega. Umsagnir, annarra en Náttúruverndar ríkisins, gefa ekki tilefni til kröfu um ítarlegar rannsóknir á meðan á framkvæmd stendur.

Í gögnum frá framkvæmdaraðila kemur fram að hugsanlega hentar betur að hafa áfangaskiptingu framkvæmdarinnar aðra en gert var ráð fyrir í frummatsskýrslu, meðal annars til þess að tryggja að grugg berist ekki í fjörur og inn í lónið. Lögð er áhersla á að fyrir hvern áfanga framkvæmdarinnar verði fyrst byggður garður, næst Hvaleyri, til þess að afstýra gruggmyndun á fjörur Hvaleyrar og í Hvaleyrlón.

Tekið er undir ábendingu Náttúruverndar ríkisins um að gerðar verði ráðstafanir (jarðvegsmon/veggur) norðan við rás úr Hvaleyrlóni til að minnka sjónræn áhrif hafnarstarfseminnar, séð frá Hvaleyrlóni. Þær kæmu einnig til með að draga úr hávaða og minnka truflun frá fyrirhuguðu framkvæmdasvæði á fuglalíf.

Ekki er talin aukin rofhætta við utanverðan Hvaleyrargranda þó straumhraði sjávarfalla aukist en dýpkun útrásarinnar fyrir enda hans gæti valdið einhverjum setflutningi úr lóninu. Því er lögð áhersla á að útrásin, við enda grandans, verði rýmkuð strax frá því sem nú er, svo sem frummatsskýrslan gerir ráð fyrir. Líklegt er að ölduáhrif á grandann verði minni að framkvæmd lokinni og tilflutningur efnis inn með honum einnig þó straumhraði sjávarfalla aukist.

Tekið er undir mikilvægi þess að fram fari vöktun lífríkis í og við Hvaleyrlón á áhrifasvæði framkvæmdarinnar og að einnig verði fylgst með rofi á grandanum og efnisflutningum í og úr lóninu. Eðlilegt er að bæjaryfirvöld að höfðu samráði við Náttúruvernd ríkisins sjái til þess að vöktunaráætlun sé gerð, henni sé framfylgt og haft samráð við framkvæmdaraðila um hlutdeild hans.

Í ljósi upplýsinga um umferð báta og skipa inn í lónið er ekki talin ástæða til þess að banna hana alfarið en því beint til viðkomandi yfirvalda í Hafnarfirði að setja reglur um hana og takmarka frá því sem nú er, svo sem kostur er, til þess að draga úr truflun fuglalífs.

Um úrkast dýpkunarefna í hafíð vísast til laga um varnir gegn mengun sjávar nr. 32/86 með síðari breytingum. Fylgjast þarf með því að í landfyllinguna fari ekki mengandi úrgangur.

Um hættu á mengun frá starfsemi á nýju athafnasvæði er vísað til laga og reglna er fara ber eftir og þeirra yfirvalda er fara með leyfisveitingar og eftirlit með starfsemi. Fram kemur í svörum hafnaryfirvalda að skólpútrás verði að fara út fyrir hina nýju landfyllingu.

Framkvæmdaraðila er bent á að finnist fornleifar sem áður voru ókunnar verði Þjóðminjasafni Íslands skýrt samstundis frá fundinum.

Gera þarf deiliskipulag af hafnarsvæðinu og auglýsa samkvæmt skipulagsreglugerð.

6. ÚRSKURÐARORÐ

Með vísun til 8. greinar laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993 hefur skipulagsstjóri ríkisins farið yfir þau gögn sem lögð voru fram af hálfu framkvæmdaraðila við tilkynningu, ásamt umsögnum, athugasemdum og svörum framkvæmdaraðila við þeim.

Fallist er á fyrirhugaða stækkun Hafnarfjarðarhafnar utan Suðurgarðs í Hafnarfirði eins og henni er lýst í framlagðri frummatsskýrslu með eftirfarandi skilyrðum:

1. Framkvæmdin breyti ekki sjávarföllum inn og út úr Hvaleyrarlóni.
2. Áður en byrjað er að losa efni í landfyllingu hvers áfanga fyrir sig verði fyrst byggður garður til þess að afstýra gruggmyndun á fjörur Hvaleyrar og í Hvaleyrarlóni.
3. Landfylling á mótis við Hvaleyrargranda og Hvaleyri verði öll neðan stórstraumsfjörumarka. Við endanlega hönnun verði leitast við að dýpkaði hluti rásar úr Hvaleyrarlóni skerði fjöru sem minnst.
4. Gerðar verði ráðstafanir á bakka fyrirhugaðrar landfyllingar sem snýr að Hvaleyrarlóni til þess að minnka sjónræn áhrif hafnarstarfseminnar.

7. KÆRUFRESTUR

Samkvæmt 14. grein laga nr. 63/1993 má kæra úrskurð skipulagsstjóra ríkisins til umhverfisráðherra innan fjögurra vikna frá því að hann er birtur eða kynntur viðkomandi aðila. Kærufrestur er til 17. desember 1997.

Reykjavík, 7. nóvember 1997

Stefán Thors

Þóroddur F. Þóroddsson